Hanefî Mezhebi ve Osmanlı Uygulamasında Tam Ehliyetlerin Nikâhında Veli İzni

Mustafa ATEŞ[1]

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, mustafa.ates(at)dpu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7449-5454

Ateş, Mustafa. "Hanefî Mezhebi ve Osmanlı Uygulamasında Tam Ehliyetlerin Nikâhında Veli İzni". *1. Uluslararası Aile Kongresi*, Kütahya

ÖZ

İslam hukukunda temyiz gücüne sahip ve ergenlik çağına gelmiş (tam ehliyetli) kızların, velilerinin izni olmaksızın kendi irade beyanlarıyla yaptıkları nikâh akdinin geçerli olup olmadığı hususunda mezhepler arasında ihtilaf bulunmaktadır. Cumhura göre (Hanefî mezhebi dışındaki diğer üç mezhebe göre) kızın velisinin izni yoksa yapılan nikâh akdi geçerli değildir. Hanefî mezhebindeki hâkim görüşe göre ise tam ehliyetli kızlar, kendi irade beyanlarıyla nikâh akdini gerçekleştirebilir. Diğer taraftan yine Hanefî mezhebine göre evlenen taraflar arasında denklik (kefâet) söz konusu değilse, kızın velisi nikâh akdinin feshedilmesi için mahkemeye başvurabilir. Hukukî işlemlerde Hanefî mezhebini esas alan Osmanlı Devleti'nde ise tam ehliyetli kızların evliliğinde velinin izni konusunda çeşitli zamanlarda farklı uygulamaların yapıldığı görülmektedir. Örneğin 951/1544 tarihinde kadıların, veli izni olmaksızın nikâh kıymamaları konusunda Padişah emri çıkarılmıştır. Buna göre söz konusu tarihten itibaren mahkemede kadıların, veli izni olmadan nikâh yapmamaları emredilmektedir. Öte yandan bu uygulamanın sonraki dönemlerde terk edildiğine dair bazı işaretler de mevcuttur. Nitekim sonraki dönem fetvâ mecmuaları incelendiğinde, tam ehliyeti haiz kızların veli izni olmaksızın nikâh akdi yaptıklarında velinin bu akdi feshedemeyeceğine dair fetvâlar görülmektedir. Burada gündeme gelen meselelerden biri de nikâh akdinin yapılabilmesi için kadı izninin gerekli olup olmayacağıdır. İslam hukukuna göre tam ehliyetli kişiler, şahitler huzurunda nikâh akdi yapabilir. Akdin kadı ya da imam tarafından gerçekleştirilmesine gerek yoktur. Ancak Osmanlı uygulamasına bakıldığında, nikâh için kadı izninin arandığı ve nikâhların imam tarafından kıyılmadan önce kadı izni alındığı görülmektedir. Bu çalışmada, Osmanlı uygulamasında temyiz gücüne sahip ve ergenlik çağına gelmiş kızların evliliğinde hangi dönemlerde ne tür saiklerle veli izninin şart koşulduğu ve hangi dönemlerde nikâh akdinde kadı izni arandığı sorularına cevap aranacaktır. Fetvâ mecmuaları, Osmanlı arşiv belgeleri ve kadı sicillerinde konuya dair ulaşılabilen veriler İslam hukuku çerçevesinde değerlendirilerek mezkûr meselenin Osmanlı'daki uygulama şekli araştırılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hanefî Mezhebi, Osmanlı, Nikâh, Kadı, Veli İzni.

Temyiz gücüne sahip ve ergenlik çağına gelmiş (tam ehliyetli) kızların, velilerinin izni olmaksızın kendi irade beyanlarıyla nikâh akdi yapıp yapamayacağı hususunda fıkıh mezhepleri arasında ihtilaf bulunmaktadır. Hanefî mezhebi dışındaki diğer üç mezhebe (cumhura) göre velinin izni yoksa nikâh akdi geçerli değildir.[1] Hanefî mezhebindeki müftâ bih görüşe göre âkil ve bâliğ olan kızlar, kendi rızalarıyla nikâh akdi yapabilirler. Bu görüş Ebû Hanîfe (ö. 150/767) ve Ebû Yusuf'a (ö. 182/798) aittir. Bununla birlikte Hanefî mezhebi içinde de bu konuda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Ebû Yusuf'a nispet edilen bir diğer görüşe göre buluğ çağına gelmiş olsa da velisiz nikâh geçerli olmaz. Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî (ö. 189/805) ise velisiz kıyılan nikâhın mevkûf olduğunu ve velinin icazetiyle geçerli olacağını ifade etmektedir.[2] Gerek cumhur ile Hanefî mezhebi arasındaki ihtilaf gerekse Hanefî mezhebi içerisindeki ihtilaf, konuyla ilgili delillerden ve bu deliller arasındaki yorum farklılığından kaynaklanmaktadır. Bu çalışmada, söz konusu deliller ve konuya dair mezhepler arasındaki ihtilaflara değinilmeden özellikle Osmanlı döneminde nikâh akdi esnasında veli izninin aranması meselesi araştırılacaktır.[3]

Osmanlı Devleti'nde 16. yüzyılın ortalarına kadar Hanefî mezhebinin müftâ bih görüşü olan "velinin izni olmaksızın tam ehliyetli kızların kendi rızalarıyla nikâh akdi yapabileceğine yönelik" görüş uygulanmıştır.[4] Hanefî mezhebindeki bu görüşe göre tam ehliyetli olup velisinin izni olmadan evlenen kızın evlendiği kişiyle arasında denklik yoksa, velinin bu nikâhı feshettirme yetkisi vardır. Ancak denklik varsa veya denklik olmadığı halde veli buna itiraz etmediyse, nikâh geçerli olur.[5] Öte yandan Şeyhülislam Ebüssuûd Efendi'nin (ö. 982/1574) 951/1544 tarihinde Kanûnî Sultan Süleyman'a arz ettiği ve Sultan'ın onaylamasıyla kanun haline gelen fetvâ ile veli izni olmaksızın kadıların nikâh kıymaları yasaklanmıştır. Kanun haline gelen ilgili fetvâ şu şekildedir:

> "Zikrolunan Kâdîhân mes'eleleriyle hükmeden hâkimin hükmü nâfiz olur mu?
> el-Cevâb: Sene ihdâ ve hamsîn ve tis'i mie (h. 951) tarihinde kudât veli izninsiz nikâhı kabul etmemekle me'mûrlardır.
> Bu sûrette hâkimü'l-vakt rivâyât ve akvâl muhtelifedir, ben dahî kavl-i âhar ile amel edüb sıhhat-ı nikâha hüküm câizdir deyû hükm eylese, hükmü nâfiz olur mu?
> el-Cevâb: Memnû' olucak cidden caiz değildir. Zira kudâtın velâyeti sâhib-i hilâfetin izn u icâzetinden müstefâddır. Ve hem esahh-ı akvâl ile hükme me'mûrlardır ve hilâfiyâttan mahcûrlardır. Husûsan fesâd-ı zamân gün gibi ıyândır. Cümlesi otuz iki sûrettir. Bundan gayri Bilâd-i Selâse mahkemelerinde bu hususda men' u hacr u zecr için evâmir-i şerîfenin aslı mahfûz ve sûreti mastûrdur. Bunun fesâdı günden rûşendir ve bir tarafı yarılursa nice evler yıkılur."[6]

Ebüssuûd'un Kanûnî Sultan Süleyman'a (ö. 974/1566) arz ettiği ve Kanûnî tarafından onaylandıktan sonra kanun haline gelen bu hükme göre, 951/1544 tarihinden itibaren kadılar veli izni olmaksızın nikâh kıyamaz. Yine hâkim, konuyla ilgili farklı görüşlerden hareketle veli izni olmaksızın kıyılan nikâhın sahih olduğuna dair hüküm verse bu da geçersizdir. Burada Ebüssuûd, hâkimin hükmünün ancak devlet başkanının izin ve onayıyla geçerli olacağı gerekçesini zikretmekte ve akabinde de hâkimin sahih görüşler ile hüküm vermekle görevli olduğunu beyan etmektedir. Ayrıca Ebüssuûd'un ifadelerinden hareketle bu hükmün, fesâdü'z-zamân gerekçesiyle verildiği anlaşılmaktadır.

Ebüssuûd'un *Ma'rûzât*'ında ve *Fetâvâ*'sında geçen ve yukarıda yer verilen hüküm, esasında *Fetâvâ-yı Kâdîhân*'da nakledilen görüşle hüküm verildiğinde bunun geçerli olup olmamasına yönelik sorulan bir soru üzerine zikredilmektedir. Her iki kaynakta da ilgili hükümden önce söz konusu sorunun kaynağı olan *Fetâvâ-yı Kâdîhân*'daki ifade Arapça olarak nakledilmektedir. *Fetâvâ-yı Kâdîhân*'daki ilgili görüş şu şekildedir:

---

1 Muhammed b. İdrîs eş-Şâfiî, *el-Ümm* (Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 1990), 5/13-14; Ebû Saîd Abdüsselâm b. Saîd b. Habîb et-Tenûhî Sahnûn, *el-Müdevvenetü'l-kübrâ* (Kahire: Matbaatü's-Saâde, 1323), 2/165-166; Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme el-Cemmâîlî el-Makdisî İbn Kudâme, *el-Muğnî* (Kahire: Mektebetü'l-Kâhire, 1968), 7/6-8.

2 Ebü'l-Hasen Burhânüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Abdilcelîl el-Fergânî el-Mergînânî, *el-Hidâye fî şerhi Bidâyeti'l-mübtedî*, thk. Talâl Yûsuf (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, ts.), 1/191; Ebü'l-Fazl Mecdüddîn Abdullâh b. Mahmûd b. Mevdûd el-Mevsılî, *el-İhtiyâr li-ta'lîli'l-Muhtâr*, thk. Mahmud Ebû Dakîka (Matbaatü'l-Halebî, 1937), 3/90.

3 Velisiz nikâh akdi konusundaki delillere dair yapılan araştırmalar için bk. Saffet Köse, "İslam Hukukuna Göre Evlenmede Velâyet", *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 2 (2003), 101-116; Muhammet Ali Danışman, "İslam Hukukuna Göre Evlilikte Velayet ve Kapsamı", *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 8 (2006), 239-258; Salih Karacabey - Mutlu Gül, "Fıkhî Hadislerin Özellikleri Bağlamında 'Velisiz Nikah Olmaz' Hadisinin Tahrîc ve Tenkîdi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21/1 (2012), 33-48; Mutlu Gül, "Hadislerin Rivayet Özelliklerinin Fıkha Etkisi Bağlamında Velisiz Kıyılan Nikâhın Batıl Olduğunu İfade Eden Rivayetlerin Tahric ve Tenkidi", *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 22 (2013), 361-376; Ömer Korkmaz, "Osmanlı Uygulamaları Işığında Küçüklerin Evlendirilmesi ve Veli İzinsiz Nikâh", *Bilimname* 37 (2019), 453-475.

4 Mehmet Akif Aydın, *Osmanlı Aile Hukuku* (İstanbul: Klasik, 2017), 54.

5 Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd b. Ahmed el-Kâsânî, *Bedâi'u's-sanâi' fî tertîbi'ş-şerâi'* (Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1986), 2/247; Mergînânî, *el-Hidâye*, 1/196.

6 Ebüssuûd Efendi, *Ma'rûzât* (İstanbul: Klasik Yayınları, 2013), 73-74. Ayrıca bk. Ebüssuûd Efendi, *Fetâvâ-yı Ebüssuûd* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi, 3377), 53a.

> "Velinin bulunması, nikâhın şartlarından biridir. Veli şartı, küçükler (bâliğ olmayanlar), aklî dengesi yerinde olmayanlar ve köleler için nikâh akdinin sıhhat şartıdır. Âkil ve bâliğ olan kızların kendilerinin yaptıkları nikâhlarda veli izninin şart olup olmaması konusunda ise ihtilaf edilmiştir. Ebû Süleyman (el-Cüzcânî)'nin (ö. 200/816 [?]) Muhammed (b. Hasan eş-Şeybânî)'den naklettiğine göre (âkil ve bâliğ olsa da veli izni olmaksızın) yapılan nikâh akdi bâtıldır. Ebû Hafs (el-Kebîr)'in (ö. 217/832) Muhammed (b. Hasan eş-Şeybânî)'den naklettiği bir diğer görüşe göre böyle bir kimsenin velisi yoksa nikâhı caizdir. Velisi varsa yaptığı nikâh velisinin onayına bağlıdır, velisi onaylarsa nikâh geçerli olur, velisi onaylamazsa evlendiği kişi dengi olsa bile nikâh bâtıl olur."[7]

Âkil ve bâliğ olan kızın yapmış olduğu nikâh akdinin velinin icazetine bağlı olması, müşterek velâyet olarak isimlendirilmektedir. Buna göre veli, bu durumdaki kızını onun rızası olmaksızın evlendiremez, kız da velisinin rızası olmadan evlenemez.[8] Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî'nin bu görüşünün Kanûnî döneminde uygulandığı konusunda şüphe yoktur. Bununla birlikte söz konusu kanunun sonraki dönem padişahları tarafından yenilenerek uygulanmaya devam edip etmediği hususu açık değildir. Ma'rûzât metinlerinin mukaddimelerinde yer alan ifadeler, ma'rûzât maddelerinin her yeni padişah döneminde yeniden onaya sunulduğunu göstermektedir. Dolayısıyla ma'rûzât maddelerinin geçerlilik süresi, kendisine sunulan padişahın dönemiyle sınırlıdır. Kanûnî sonrası dönemde veli izinsiz nikâhın geçersiz olduğuna dair kanunun ne kadar süreyle yürürlükte kaldığı henüz tam olarak bilinememektedir. Ancak Ebüssuûd'a ait ma'rûzât maddelerinin bir kısmının, onun ve Kanûnî'nin vefatından sonra bir araya getirilerek yeni Padişah'ın onayına sunulmak üzere derlendiğini söylemek mümkündür. Nitekim yazma eser olarak bulunan birçok *Ma'rûzât-ı Ebüssuûd* nüshasının mukaddimesinde bu husus açıkça ifade edilmektedir.[9] Dolayısıyla Ebüssuûd'un Kanûnî'ye sunduğu ma'rûzâtın bir kısmının Kanûnî'den sonra en az bir kere yeniden onaylanarak yürürlüğünün devam ettiği söylenebilir. *Ma'rûzât-ı Ebüssuûd* olarak anılan ve Kanûnî'den sonra Ebüssuûd'un bazı ma'rûzâtlarının yeni Padişaha sunulmak üzere derlendiği anlaşılan bu eserde, velisiz nikâh kıyılmamasıyla ilgili mesele de yer almaktadır.

Diğer taraftan Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde 1237/1822 tarihinde es-Seyyid Lütfullah tarafından istinsah edilen *Ma'rûzât-ı Ebüssuûd* nüshasının zahriyesinde müstensihe ait olduğunu düşündüğümüz bir kayıt, aralarında "veli izinsiz nikâhın" da bulunduğu Ebüssuûd'a ait bazı ma'rûzât maddelerinin müstensihin yaşadığı dönemde halen yürürlükte olduğuna işaret etmektedir.[10] Müstensihin söz konusu kaydı şu şekildedir:

> "Merhûm Ebüssuûd aleyhi'r-rahmeti'l-vedûd hazretlerinin Sultân Süleymân Hân aleyhi'r-rahmeti ve'l-gufrân hazretlerine verdiği yedi mes'ele fî zamânînâ men' olmuşdur: Veli izninsiz nikâh ve onu on bir buçukdan ziyâde mu'âmele vermek ve on beş seneden sonra da'vâ dinlenmemek ve üç günden eksikde nakl-i şehâdet kabûl etmemek ve sebep olandan almağa fetvâ vermemek ve hullede İmâm Züfer kavliyle amel etmemek ve gafletle 'iddet içinde zevc-i evvele nikâh kılmak. Bu yedi mes'ele fî zamânînâ memnû'alardır, felâ tağful, kezâ fî fetâvâ-yi Ebüssuûd aleyhi'r-rahmeti'l-vedûd."[11]

Aynı şekilde Osmanlı arşivleri ve İstanbul kadı sicilleri incelendiğinde tam ehliyetli kızların nikâhında veli izninin arandığını gösteren ifadelere rastlanmaktadır. Bu konuda ulaşabildiğimiz kayıtların tarihleri 1563-1872 yılları arasında değişmektedir.[12] 1917 tarihinde yürürlüğe giren Hukuk-i Âile Kararnâmesi'nde de nikâhta veli

---

7 Ebü'l-Mehâsin Fahrüddîn Hasen b. Mansûr b. Mahmûd el-Özkendî el-Fergânî Kâdîhân, *el-Fetâva'l-Hâniyye (el-Fetâva'l-Hindiyye ile birlikte)* (Bulak: Matbaatü'l-Kübra'l-Emîriyye, 1310), 1/334-335. Ebüssuûd Efendi, *Fetâvâ-yı Ebüssuûd*, 53a; Ayrıca bk. Ebüssuûd Efendi, *Ma'rûzât*, 2013, 73.

8 Kâsânî, *Bedâi'u's-sanâi'*, 2/247; Mergînânî, *el-Hidâye*, 1/191; Aydın, *Osmanlı Aile Hukuku*, 53.

9 Birçok *Ma'rûzât* nüshasını karşılaştırarak Ebüssuûd'un *Ma'rûzât*'ını yayına hazırlayan Pehlul Düzenli, doğrudan Ebüssuûd'a nispet edilenler ve "bundan akdem" tabiriyle Ebüssuûd sonrası kaleme alındığı açıkça ifade edilenler olmak üzere nüshaların temelde iki kısma ayrıldığını belirtmektedir. Mukabelede kullandığı nüshaların mukaddimeleri dikkate alındığında Ebüssuûd sonrası kaleme alınan nüshaların tamamındaki mukaddimelerin aynı olduğu görülmektedir. Ayrıca mezkûr mukaddimelerde Ebüssuûd'un ma'rûzâtlarının hangi Şeyhülislam tarafından hangi padişaha sunulduğu zikredilmemektedir. bk. Ebüssuûd Efendi, *Ma'rûzât*, haz. Pehlul Düzenli (İstanbul: Klasik Yayınları, 2013), 39, 43-55. Aynı mukaddimelerin yer aldığı diğer bazı *Ma'rûzât* nüshaları için bk. Ebüssuûd Efendi, *Ma'rûzât-ı Ebüssuûd* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi, 4204-III), 368b; Ebüssuûd Efendi, *Ma'rûzât-ı Ebüssuûd* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi, 2974-II), 21b; Ebüssuûd Efendi, *Ma'rûzât-ı Ebüssuûd* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi, 3961-IV), 136b; Ebüssuûd Efendi, *Ma'rûzât-ı Ebüssuûd* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi, 7199-III), 138b-139a.

10 Pehlul Düzenli bu kayıttan hareketle zikri geçen yedi maddenin yürürlükten kaldırıldığını ifade etmektedir. Ancak kanaatimizce bu kayıt, mezkûr yedi maddenin yürürlükte olduğunu ifade etmek için yazılmıştır. Çünkü kayıttaki ifadelere ve diğer maddelere bakıldığında söz konusu maddelerin geçerliliğinin devam ettiğine yönelik anlam daha kuvvetli görünmektedir. bk. Ebüssuûd Efendi, *Ma'rûzât*, 2013, 31.

11 Ebüssuûd Efendi, *Ma'rûzât-ı Ebüssuûd* (İstanbul: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, 4550), 1a.

12 Veli izninin arandığını gösteren mahkeme kayıtlarının tarihleri şu şekildedir: 971/1563, 1089/1678, 1143/1730, 1178/1764, 1239/1824. bk. *İstanbul Kadı Sicilleri 7 Üsküdar Mahkemesi 26 Numaralı Sicil (970-971/1562-1563),* proje yön. M. Âkif Aydın, ed. Coşkun Yılmaz, haz. Tahsin Özcan (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi, 2010), 372; *İstanbul Kadı Sicilleri 30 Hasköy Mahkemesi 10 Numaralı Sicil (1085-1090/1674-1679),* proje yön. M. Âkif Aydın, ed. Coşkun Yılmaz, haz. Rıfat Günalan (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi, 2011), 175; *İstanbul Kadı Sicilleri 65 Bab Mahkemesi 150 Numaralı Sicil (1143-1144/1730-1732),* proje yön. M.

izni arandığı dikkate alındığında, nikâh öncesinde veli izninin şart koşulması konusunda Kanûnî'den itibaren uygulama bakımından herhangi bir değişiklik olmadığı anlaşılmaktadır. Örneğin 1678 tarihli mahkeme kaydı şu şekildedir:

> "Abdüsselâm mahallesinde sâkine Meryem bt. Abdullah nâm bikr-i bâliğaya velîsi izniyle Mehmed b. Abdullah nâm kimesneye beş bin nakd-i râyic fi'l-vakt fıddî akçe mehr-i müeccel [ile] şuhûd mahzarında akd-i nikâh olunduğu kayd şüd. Hurrire fi'l-yevmi's-sâbi' min Cumâdelâhire li sene tis'în ve semânîn ve elf."[13]

Bu kayıtta Meryem bt. Abdullah isimli tam ehliyete sahip bekar kızın velisinin izniyle Mehmed b. Abdullah isimli kimseye nikâhlandığı anlaşılmaktadır. 1764 tarihli kayıtta ise Ayşe isimli kızın Abdülfettah ile nikâhlanması için mahalle imamına kadı tarafından verilen izinde, nikâhın tarafların rızası ve velisinin izniyle şahitler huzurunda kıyılması gerektiği zikredilmektedir. Söz konusu mahkeme kaydı şu şekildedir:

> "Abdürrezzak Mahâllesi İmamı Efendi el-mufahham;
> Mahalleniz sâkinelerinden Âişe bt. Abdülgani nâm bikr-i bâliğanın mâni'-i şer'iyesi yoğise işbu tâlibi olan Abdülfettah nâm kimesneye tarafeynin rızâsıyla ve velîsi izniyle şuhûd mahzarında teslîm-i mehr-i müeccel edüp akd-i nikâh eyleyesiz ve's-selâm.
> Mine'd-dâ'î Abdürrezzak el-kâdî bi-medîneti fethü'l-islâm."[14]

Yine 1709 tarihli başka bir mahkeme kaydında, evlenmek istediği halde velisi olmayan Râziye bt. Mehmed isimli kızın mahkemede buluğ çağına erdiğinin ve velisi olmadığının tespit edilmesi sonrasında mahkeme marifetiyle nikâhının kıyıldığı görülmektedir. Mezkûr mahkeme kaydı şu şekildedir:

> "Mahmiye-i İstanbul'da Dâye Hatun Mahallesi'nde sâkine Şerife Râbia Hatun bt. es-Seyyid Mehmed'in hacr u terbiyesinde olup sin ve cüssesinin bülûğa tahammülü ve bülûğunu mu'terife olan Raziye bt. Mehmed'in velîsi olmadığı lede'ş-şer' zâhir ve mütebeyyin olmağın mezbûre Raziye meclis-i şer'-i şerîf-i enverde işbu râfi'u'l-vesîka Hasan b. Mustafa nâm kimesne mahzarında ikrâr ve takrîr edip hâkim-i muvakki'-ı sadr-ı kitâb tûbâ-lehû ve hüsnü-meâb hazretleri izniyle nefsimi mezbûr Hasan'a üç bin akçe mehr-i müeccel ve beynimizde ma'lûm iki yorgan ve bir döşek ve bir minder ve iki yasdık ve bir tencere ve iki sahan ve bir tâbe ve bir şam'dân ve bir leğen ma'a ibrik ve bir çuka ferâce ve bir kahve ibriği ve bir kebe ve bir yan keçesi ve bir sini ve sim kuşak mu'accel olmak üzere işbu meclisde şuhûd mahzarında tezvîc ve inkâh eylediğimde ol dahi ber-vech-i muharrer tezevvüc ve istinkâh ve kabûl eyledi dedikde gıbbe't-tasdîkı'ş-şer'î mâ-vaka'a bi't-taleb ketb olundu.
> Fî 26 min-şehri Rebî'ülâhir sene 1121."[15]

Buraya kadar zikredilen örneklerde tam ehliyetli olsa da bekar kızın nikâhında veli izninin arandığı görülmektedir. Bununla birlikte yukarıda da zikredildiği üzere 1544 yılında yürürlüğe giren kanunla şart koşulan velâyet, müşterek velâyet olarak isimlendirilen ve kızın da rızasının arandığı bir velâyet şeklidir. Başka bir ifadeyle kız, velisinin izni olmadan nikâh kıyamamakta, veli de kızının rızası olmadan onu kendi başına evlendirememektedir. Buradaki müşterek velâyetten kaynaklanan kızın rızasının olmaması durumunda nikâhın bâtıl olacağına dair örnekler de mahkeme kayıtlarına yansımıştır. Örneğin 1679 tarihli bir mahkeme kaydında Rukiye isimli bir kız, on sekiz yaşında bir bâliğa olduğu halde kendi rızası olmadan babası tarafından Mustafa Beşe isimli biriyle nikâhlandığını ve kendisinin bu nikâhı duyduğunda kabul etmediğini ifade ederek söz konusu akdin iptal edilmesi talebiyle mahkemeye başvurmaktadır.[16]

Âkif Aydın, ed. Coşkun Yılmaz (İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür AŞ Yayınları, 2019), 236-237; *İstanbul Kadı Sicilleri 75 Adalar Mahkemesi 1 Numaralı Sicil (1178-1184/1764-1771),* proje yön. M. Âkif Aydın, ed. Coşkun Yılmaz (İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür AŞ Yayınları, 2019), 42; Osmanlı Arşivi (BOA), *Sivaslı Ali Baba Zaviyesi Evrakı (HSDSABZ),* 8/8, Tarih: H. 29.12.1239 (25 Ağustos 1824); BOA, *Cevdet Adliye (C.ADL.),* 29/1731, Tarih: H. 19.12.1288 (29 Şubat 1872).

13 *İstanbul Kadı Sicilleri 30 Hasköy Mahkemesi 10 Numaralı Sicil (1085-1090/1674-1679),* 175.

14 *İstanbul Kadı Sicilleri 75 Adalar Mahkemesi 1 Numaralı Sicil (1178-1184/1764-1771),* 42.

15 *İstanbul Kadı Sicilleri 60 Bab Mahkemesi 92 Numaralı Sicil (1120-1121/1709),* proje yön. M. Âkif Aydın, ed. Coşkun Yılmaz (İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür AŞ Yayınları, 2019), 174.

16 İlgili mahkeme kaydı şu şekildedir:
"Fi'l-asl Vilâyet-i Rumeli'nde Mora Sancağı'nda Karitena kazâsına [tâbi'] Karina nâm karyeden olup hâlâ mahmiye-i İstanbul'da Davudpaşa Mahallesi'nde sâkine Rukiye bt. Beşir Ağa nâm bikr-i bâliğa meclis-i şer'-i hatîrde Mustafa Beşe b. Hüseyin mahzarında üzerine da'vâ ve takrîr-i kelâm edip târih-i kitâbdan üç sene mukaddem on sekiz yaşında olup bâliğa iken babam işbu hazır bi'l-meclis mezbûr Beşir Ağa benim iznim yoğiken fuzûlen nefsimi beş yüz esedî guruş mehr-i müeccel üzerine mezbûr Mustafa Beşe'ye ben zikrolunan karyede sâkine iken mahmiye-i mezbûrede inkâh ve tezvîc etmekle hâlâ ben muttali' oldukda babam mezbûr vech-i muharrer üzre mezbûr Mustafa Beşe'ye akd-i nikâhını tecvîz etmemişimdir hâlâ mezbûr Mustafa Beşe'den suâl olunup akd-i mezbûrun feshine hüküm taleb ederim dedikde gıbbe's-suâl mezbûr Mustafa Beşe cevâbında fi'l-vâki' târih-i mezbûrda müdde'iyye-i mezbûre on sekiz yaşında bâliğa olup karye-i mezbûrede sâkine iken babası mezbûr Beşir Ağa mahmiye-i mezbûrede müdde'iyye-i mezbûrenin izni yoğiken beş yüz esedî guruş mehr-i müeccel üzerine bana inkâh ve tezvîc edip ba'dehû müdde'iyye-i mezbûre akd-i mezbûru istimâ' eyledikde tezvîc ve kabûl etmişidi deyü def'le mukābele edicek gıbbe'l-istintâk ve'l-inkâr mezbûr Mustafa Beşe'den müdde'âsını mübeyyine beyyine taleb olundukda ityân-ı beyyineden izhâr-ı acz edip istihlâf etmeğin fi'l-vâki' târih-i

Ebüssuûd Efendi tarafından Sultan Süleyman'a arz edilerek kanunlaşan mezkûr hükümde iki önemli mesele karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan birincisi veli izni olmaksızın bâliğa kızların nikâhlarının kıyılmaması ve kadı tarafından nikâh izni verilmemesi, ikincisi ise veli izni olmadan kıyılan nikâhın feshinin mümkün olmasıdır. Ebüssuûd Efendi muhtemelen bu kanundan sonra verdiği bir fetvâda, veli izni olmaksızın kıyılan nikâhın veli tarafından feshedilebileceğini açıkça ifade etmektedir.[17] Söz konusu kanunun 16. yüzyıldan sonra yürürlükte kalıp kalmadığıyla ilgili tereddütlerin oluşmasındaki en önemli etken, sonraki dönemlerde veli izinsiz nikâhın feshedilmemesine yönelik bazı görüş ve uygulamalardır.

Yukarıda verilen mahkeme ve arşiv kayıtlarından hareketle Osmanlı'nın son dönemine kadar veli izninin nikâhtan evvel arandığı söylenebilir. Bununla birlikte Ebüssuûd'dan sonraki dönemde bazı Şeyhülislamların veli izni olmaksızın kıyılan nikâhların feshedilemeyeceğine yönelik fetvâlar verdiği görülmektedir. Şeyhülislâm Çatalcalı Ali Efendi'nin (ö. 1103/1692) şu fetvâsı, veli izinsiz nikâhın feshine yönelik Ebüssuûd Efendi'nin fetvâsıyla tamamen çelişmektedir: "Hind-i bâliğa nefsini mehr-i misliyle küfüvvü Amr'a tezvîc eylese babası Bekir 'benim iznim bulunmadı' deyû akd-i mezbûru feshe kâdir olur mu? el-Cevâb: Olmaz."[18]

Şeyhülislâm Çatalcalı Ali Efendi'nin fetvâsında esasen Hanefî mezhebinin müftâ bih görüşüne yer verilmiştir. Zira Ali Efendi evlenecek kızın bâliğa olması halinde mehr-i misil ile dengi olan biriyle evlenmesi durumunda velisinin bu nikâhı feshettirme yetkisinin olmadığını ifade etmektedir. Benzer bir fetvâ, Çatalcalı Ali Efendi'den yaklaşık iki yüzyıl sonra Şeyhülislâm Mekkîzâde Mustafa Âsım Efendi (ö. 1262/1846) tarafından da verilmiştir.[19] Bir taraftan nikâhtan önce veli izninin aranmaya devam ettiğini gösteren kayıtlar, diğer taraftan da veli izinsiz kıyılan nikâhların feshedilemeyeceğine yönelik fetvâlar birbiriyle çelişmektedir. M. Âkif Aydın bu durumu şu şekilde izah etmektedir:

> "Zahiren çelişkili gibi görünen bu iki farklı uygulamayı şöyle bağdaştırabiliriz: Kadılar muhtemelen 20. yüzyıla kadar nikâh kıyılırken veli iznini aramışlar, fakat 16. asırdan sonraki dönemde bu izin olmadan kıyılan nikâhların feshine mezhepteki diğer görüşü dikkate alarak hükmetmemişlerdir. Bu hükmetmeyişin de iki sebebi olabilir: Ya Hanefî mezhebi içinde esasen hâkim görüş bülûğa eren kızların velilerinin rızasına muhtaç olmaksızın evlenebilmeleri olduğu için akdedilmiş bir nikâhın feshine karar vermek istememişler veya hükümdarların verdiği kimi kararlar kendi hayatlarıyla kâim olup kendisinden sonraki hükümdarları bağlayıcı sayılmadığından Kanûnî'den sonraki asırlarda bu karar da muhtemelen yenilenmediğinden kadılarca akdedilmiş nikâhların feshi noktasında bağlayıcı kabul etmemişlerdir."[20]

Veli izinsiz nikâhla ilgili kanunun Sultan Süleyman'dan sonra yenilenerek tekrar yürürlüğe girdiğine dair yukarıda zikri geçen işaretler, M. Âkif Aydın'ın ikinci yorumuna pek imkân vermemektedir. Lakin tüm veriler dikkate alındığında Aydın'ın ilk yorumu, -aksi deliller ortaya çıkana kadar- şu anda yapılabilecek en mantıklı izah gibi durmaktadır.

Burada dikkat çekilmesi gereken bir başka husus da kadı izni olmaksızın nikâh kıyılmamasına dair uygulamadır. Gerek kadı sicillerinde gerekse Osmanlı arşivlerinde kadı izni alınmadan nikâh kıyılmaması hususundaki hükümler ve kadı izni olmaksızın nikâh kıyan imamlara yönelik verilecek cezalar hakkında çeşitli kayıtlar bulunmaktadır.[21] Diğer taraftan yine Şeyhülislâm fetvâlarında kadı izni olmaksızın kıyılan nikâhların

---

mezbûrda babam mezbûr Beşir Ağa mahmiye-i mezbûrede beş yüz esedî guruş mehr-i müeccel üzerine mezbûr Mustafa Beşe'ye inkâh ve tezvîc eyledikden sonra akd-i nikâh-ı mezbûru karye-i mezbûrede sâkine iken istimâ' eyledikde tecevvüz ve kabûl etmediğine mezbûre Rukiye'ye yemîn teklîf olundukda ol dahi alâ-vefki'l-mesûl yemîn billâhi'l-aliyyü'l-a'lâ etmeğin mûcebince akd-i nikâh-ı mezbûrun butlânına ba'de'l-hükm ve't-tenbîh mâ-vaka'a bi't-taleb ketb olundu. Fi'l-yevmi'l-işrîn min-Şevvali'l-mükerrem li-sene tis'în ve elf." bk. *İstanbul Kadı Sicilleri 55 Rumeli Sadâreti Mahkemesi 127 Numaralı Sicil (1090-1091/1679-1680),* proje yön. M. Âkif Aydın, ed. Coşkun Yılmaz (İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür AŞ Yayınları, 2019), 59.

17 İlgili fetvâ şu şekildedir: "Zeyd Hind-i bâliğayı babası Amr izninsiz nikâh eylese Amr râzı olmasa nikâhı feshe kâdir olur mu? el-Cevâb: Olur. Ebüssuûd." Ebüssuûd Efendi, *Fetâvâ-yı Ebüssuûd*, 53b.

18 Çatalcalı Ali Efendi, *Fetâvâ-yı Ali Efendi* (Kahire: Dâru't-Tıbâa, 1257), 30.

19 İlgili fetvâ şu şekildedir: "Minhü't-tevfîk; bu mes'ele beyânında e'imme-i Hanefiyyeden cevâb ne vechiledir ki; Hind-i bâliğa nefsini mehr-i misliyle küfüvvü Zeyd'e tezvîc eylese Hind'in babası Amr 'mücerred iznim bulunmadı' deyû akd-i mezbûru feshe kâdir olur mu? el-Cevâb: Allâhu a'lem. Olmaz. (Mühür) Mustafa Âsım." BOA, *HSDSABZ,* 5/115, H. 05.03.1334 (11 Ocak 1916). Benzer bir fetvâ Cerîde-i İlmiyye fetvâları arasında da yer almaktadır. bk. *Ceride-i İlmiyye Fetvaları* (İstanbul: Klasik Yayınları, 2009), 112.

20 Aydın, *Osmanlı Aile Hukuku*, 56-57.

21 BOA, *Babıali Evrak Odası (BEO),* 3516/263644, Tarih: H. 27.02.1327 (20 Mart 1909); BOA, *Dahiliye İdare (DH.İD..),* 63/23, Tarih: H. 13.01.1331 (23 Aralık 1912); BOA, *Dahiliye Mektubi Kalemi (DH.MKT.),* 150/40, Tarih: H. 05.04.1311 (16 Ekim 1893); BOA, *Dahiliye Mütenevvia (DH.MTV.),* 62/29, Tarih: H. 11.10.1331 (13 Eylül 1913); BOA, *Dahiliye Sicill-i Nüfus Tahrirat Kalemi (DH.SN..THR.),* 16/33, Tarih: H. 04.01.1329 (5 Ocak 1911); BOA, *Hatt-ı Hümayun (HAT),* 1252/48409, Tarih: H. 29.12.1254 (15 Mart 1839); *İstanbul Kadı Sicilleri 99 İstanbul Mahkemesi 334 Numaralı Sicil (1280-1329/1863-1911),* proje yön. M. Âkif Aydın, ed. Coşkun Yılmaz (İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür AŞ Yayınları, 2019), 192, 236.

geçerli olduğuna yönelik fetvâlar yer almaktadır.[22] Bu konuda da yukarıda olduğu gibi fetvâlar ve mahkemelerdeki uygulamalar arasında çelişki bulunmaktadır. Bir taraftan veli ve kadı izni olmaksızın nikâh kıyılmamasına yönelik alınan tedbirler diğer taraftan her iki izin olmasa da nikâhın geçerli olacağına dair verilen fetvâlar hem veli izni hem de kadı izni şartının nikâhtan önce aranan tedbirî bir uygulama olduğuna işaret etmektedir. Zira 16. yüzyıl sonrasındaki fetvâ kitaplarında her ikisi hakkında da uygulamaya aykırı fetvâlar bulunmaktadır. Başka bir ifadeyle uygulamada bu şartlar nikâh öncesinde aranmış, ancak bu şartlara uygun bir şekilde yerine getirilmeyen nikâhlar da sonrasında feshedilmemiştir. Ayrıca -her ne kadar uygulamada şart koşulsa da- fetvâ kitaplarında âkil-bâliğ bir kızın velisiz nikâh kıyması durumunda bu nikâhın feshedilemeyeceği ve kadı izni olmaksızın kıyılan nikâhların sahih olduğu ifade edilmiştir. Bu durum bize, ihtiyaç ve zaruret halinde toplumun maslahatının gözetilmesi amacıyla müftâ bih görüşe aykırı olsa da diğer mercûh görüşlere veya Şeyhülislâmın farklı bir ictihadına dayanılarak teorik bilginin uygulamada farklılaşabildiğini göstermektedir. Yine burada dikkat çekilmesi gereken bir diğer husus, müftâ bih görüşe aykırı farklı tedbirler alınsa da mezhep görüşlerinin ulemâ tarafından metin-şerh türü eserler ile fetvâlarda korunmaya devam etmesidir.

1917 yılında yürürlüğe giren Osmanlı Hukûk-ı Âile Kararnâmesi'nin 8. maddesi "17 yaşını itmâm etmiş olan kebîre, bir şahıs ile tezevvüc etmek üzere mürâcaat ettikde hâkim keyfiyeti velîsine tebliğ eder ve velî itirâz etmediği veya itirâzı vârid görülmediği halde izdivâcına müsâade eyler."[23] şeklinde düzenlenerek tam ehliyetli kızların nikâhından önce veli izninin aranmasına devam edilmiştir. Hukûk-ı Âile Kararnâmesi'nin esbâb-ı mûcibe lâyihasında ise mezkûr maddenin bu şekilde düzenlenmesinin gerekçesi şöyle izah edilmektedir:

> "Mezheb-i muhtâra göre kebîre nefsini tezvîce kâdir olup velînin ancak ahvâl-i mahdûdede hakk-ı itirâzı vardır. Halbuki akd-i nikâhın icrâsından sonra teşekkül etmiş bir aileyi velînin itirazı üzerine feshetmekten ise kable'n-nikâh bu türlü avârızın izâlesi daha ma'kûl ve tarafeynin menfa'atine daha muvâfıktır. Mezheb-i Mâlikî'de kebîre nefsini âhâra tezvîc için mürâca'at ettikde hâkim komşularından tetkîkât icrâ eder. Velîsi mevcût ise keyfiyetten onu haberdâr ederek re'yini suâl eyler. Velînin dermeyân edeceği itirâzâtı gayr-i vârid gördüğü takdirde kızın tezvîci için bir vekil ta'yîn eyler. Fi'l-hakîka velîye bu yolda ihbâr ve re'yi istifsâr edilmekle bâlâda muhayyer mahzûr ber-tarâf olacağından bir kebîrenin ruhsat talebiyle hâkime vukû bulacak mürâca'atı üzerine velîye ihbâr-ı keyfiyyet edilmesi tensîb ve 8. madde bu esâs üzerine tanzîm edildi."[24]

Esbâb-ı mûcibe lâyihasında açıkça görüldüğü üzere 8. maddenin düzenlenmesindeki en önemli gerekçe, nikâh kıyıldıktan ve aile kurulduktan sonra nikâhın feshine imkân tanıyacak problemleri nikâhtan önce önlemektir. Kanûnî döneminde uygulanan "veli izninin şart koşulmasına dair" hükmün ne kadar süreyle yürürlükte kaldığı tam olarak bilinemese de yukarıda izah edildiği üzere nikâhtan önce veli izninin Osmanlı'nın son dönemine kadar arandığı görülmektedir. Bununla birlikte daha önce zikredildiği üzere veli izni olmaksızın kıyılan nikâhların feshedilemeyeceğine yönelik Şeyhülislâm fetvâları bulunmaktadır. Dolayısıyla Hukûk-i Âile Kararnâmesi'nin 8. maddesinde nikâhtan önce veli izninin aranması ve sonradan nikâhın feshine imkân verecek hususların önlenmeye çalışılması, farklı bir mezhebin görüşüne dayanılarak daha önce cari olan uygulamanın kanunlaştırılmış hali şeklinde düşünülebilir.

---

[22] Çatalcalı Ali Efendi, *Fetâvâ-yı Ali Efendi*, 29-30; Şeyhülislam Yenişehirli Abdullah Efendi, *Behcetü'l-Fetâvâ* (İstanbul: Klasik Yayınları, 2011), 70-71; *Ceride-i İlmiyye Fetvaları*, 101-102.

[23] *Osmanlı Hukuk-i Aile Kararnâmesi* (Konya: Mehir Vakfı, 2017), 24.

[24] *Osmanlı Hukuk-i Aile Kararnâmesi*, 78.

KAYNAKLAR

Abdullah Efendi, Şeyhülislam Yenişehirli. *Behcetü'l-Fetâvâ*. İstanbul: Klasik Yayınları, 2011.

Aydın, Mehmet Akif. *Osmanlı Aile Hukuku*. İstanbul: Klasik, 2017.

Çatalcalı Ali Efendi. *Fetâvâ-yı Ali Efendi*. Kahire: Dâru't-Tıbâa, 1257.

Danışman, Muhammet Ali. "İslam Hukukuna Göre Evlilikte Velayet ve Kapsamı". *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 8 (2006), 239-258.

Ebüssuûd Efendi. *Fetâvâ-yı Ebüssuûd*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi, 3377.

Ebüssuûd Efendi. *Ma'rûzât*. İstanbul: Klasik Yayınları, 2013.

Ebüssuûd Efendi. *Ma'rûzât*. ed. Pehlul Düzenli. İstanbul: Klasik Yayınları, 2013.

Ebüssuûd Efendi. *Ma'rûzât-ı Ebüssuûd*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi, 4204-III.

Ebüssuûd Efendi. *Ma'rûzât-ı Ebüssuûd*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi, 2974-II.

Ebüssuûd Efendi. *Ma'rûzât-ı Ebüssuûd*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi, 3961-IV.

Ebüssuûd Efendi. *Ma'rûzât-ı Ebüssuûd*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi, 7199-III.

Ebüssuûd Efendi. *Ma'rûzât-ı Ebüssuûd*. İstanbul: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, 4550.

Gül, Mutlu. "Hadislerin Rivayet Özelliklerinin Fıkha Etkisi Bağlamında Velisiz Kıyılan Nikâhın Batıl Olduğunu İfade Eden Rivayetlerin Tahric ve Tenkidi". *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 22 (2013), 361-376.

İbn Kudâme, Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullāh b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme el-Cemmâîlî el-Makdisî. *el-Muğnî*. 10 Cilt. Kahire: Mektebetü'l-Kâhire, 1968.

Kâdîhân, Ebü'l-Mehâsin Fahrüddîn Hasen b. Mansûr b. Mahmûd el-Özkendî el-Fergânî. *el-Fetâva'l-Hâniyye (el-Fetâva'l-Hindiyye ile birlikte)*. 1-6 Cilt. Bulak: Matbaatü'l-Kübra'l-Emîriyye, 1310.

Karacabey, Salih - Gül, Mutlu. "Fıkhî Hadislerin Özellikleri Bağlamında 'Velisiz Nikah Olmaz' Hadisinin Tahrîc ve Tenkîdi". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21/1 (2012), 33-48.

Kâsânî, Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd b. Ahmed el-Kâsânî. *Bedâi'u's-sanâi' fî tertîbi'ş-şerâi'*. 1-7 Cilt. Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2. Basım, 1986.

Korkmaz, Ömer. "Osmanlı Uygulamaları Işığında Küçüklerin Evlendirilmesi ve Veli İzinsiz Nikâh". *Bilimname* 37 (2019), 453-475.

Köse, Saffet. "İslam Hukukuna Göre Evlenmede Velâyet". *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 2 (2003), 101-116.

Mergînânî, Ebü'l-Hasen Burhânüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Abdilcelîl el-Fergânî el-Mergînânî. *el-Hidâye fî şerhi Bidâyeti'l-mübtedî*. thk. Talâl Yûsuf. 1-4 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, ts.

Mevsılî, Ebü'l-Fazl Mecdüddîn Abdullâh b. Mahmûd b. Mevdûd el-Mevsılî. *el-İhtiyâr li-ta'lîli'l-Muhtâr*. thk. Mahmud Ebû Dakîka. 1-4 Cilt. Matbaatü'l-Halebî, 1937.

Sahnûn, Ebû Saîd Abdüsselâm b. Saîd b. Habîb et-Tenûhî. *el-Müdevvenetü'l-kübrâ*. 6 Cilt. Kahire: Matbaatü's-Saâde, 1323.

Şâfiî, Muhammed b. İdrîs eş-Şâfiî. *el-Ümm*. 1-8 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 1990.

Ceride-i İlmiyye Fetvaları. İstanbul: Klasik Yayınları, 2009.

İstanbul Kadı Sicilleri 7 Üsküdar Mahkemesi 26 Numaralı Sicil (970-971/1562-1563). proje yön. M. Âkif Aydın, ed. Coşkun Yılmaz, haz. Tahsin Özcan. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi, 2010.

İstanbul Kadı Sicilleri 30 Hasköy Mahkemesi 10 Numaralı Sicil (1085-1090/1674-1679). proje yön. M. Âkif Aydın, ed. Coşkun Yılmaz, haz. Rıfat Günalan. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi, 2011.

İstanbul Kadı Sicilleri 55 Rumeli Sadâreti Mahkemesi 127 Numaralı Sicil (1090-1091/1679-1680). proje yön. M. Âkif Aydın, ed. Coşkun Yılmaz. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür AŞ Yayınları, 2019.

İstanbul Kadı Sicilleri 60 Bab Mahkemesi 92 Numaralı Sicil (1120-1121/1709). proje yön. M. Âkif Aydın, ed. Coşkun Yılmaz. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür AŞ Yayınları, 2019.

İstanbul Kadı Sicilleri 65 Bab Mahkemesi 150 Numaralı Sicil (1143-1144/1730-1732). proje yön. M. Âkif Aydın, ed. Coşkun Yılmaz. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür AŞ Yayınları, 2019.

İstanbul Kadı Sicilleri 75 Adalar Mahkemesi 1 Numaralı Sicil (1178-1184/1764-1771). proje yön. M. Âkif Aydın, ed. Coşkun Yılmaz. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür AŞ Yayınları, 2019.

İstanbul Kadı Sicilleri 99 İstanbul Mahkemesi 334 Numaralı Sicil (1280-1329/1863-1911). proje yön. M. Âkif Aydın, ed. Coşkun Yılmaz. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür AŞ Yayınları, 2019.

Osmanlı Arşivi (BOA). *Babıali Evrak Odası (BEO).* 3516/263644. Tarih: H. 27.02.1327 (20 Mart 1909).

Osmanlı Arşivi (BOA). *Cevdet Adliye (C.ADL.).* 29/1731. Tarih: H. 19.12.1288 (29 Şubat 1872).

Osmanlı Arşivi (BOA). *Dahiliye İdare (DH.İD..).* 63/23. Tarih: H. 13.01.1331 (23 Aralık 1912).

Osmanlı Arşivi (BOA). *Dahiliye Mektubi Kalemi (DH.MKT.).* 150/40. Tarih: H. 05.04.1311 (16 Ekim 1893).

Osmanlı Arşivi (BOA). *Dahiliye Mütenevvia (DH.MTV.).* 62/29. Tarih: H. 11.10.1331 (13 Eylül 1913).

Osmanlı Arşivi (BOA). *Dahiliye Sicill-i Nüfus Tahrirat Kalemi (DH.SN..THR.).* 16/33. Tarih: H. 04.01.1329 (5 Ocak 1911).

Osmanlı Arşivi (BOA). *Hatt-ı Hümayun (HAT).* 1252/48409. Tarih: H. 29.12.1254 (15 Mart 1839).

Osmanlı Arşivi (BOA). *Sivaslı Ali Baba Zaviyesi Evrakı (HSDSABZ)*. 8/8. Tarih: H. 29.12.1239 (25 Ağustos 1824).

Osmanlı Arşivi (BOA). *Sivaslı Ali Baba Zaviyesi Evrakı (HSDSABZ)*. 5/115. Tarih: H. 05.03.1334 (11 Ocak 1916).

Osmanlı Hukuk-i Aile Kararnâmesi. Konya: Mehir Vakfı, 5. Basım, 2017.

Parental Guardian Permission in the Marriage of Fully Competent in Hanafi School and Ottoman Practice

Mustafa ATEŞ[1]

[1] Assistant Professor, Kütahya Dumlupınar University, mustafa.ates()dpu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7449-5454

ABSTRACT

In Islamic law, there is a disagreement among the schools (madhabs) as to whether the marriage contract of girls who have the power of appeal and who have reached puberty (fully competent) with their declaration of will without the consent of their parents is valid or not. According to the majority (according to the three school other than the Hanafi school), the marriage contract made without the permission of the girl's parental guardian is not valid. According to the prevailing view in the Hanafi school, fully competent girls can perform the marriage contract with their declaration of will. On the other hand, if there is no equivalence (al-kafā'ah) between those who marry according to the Hanafi school, the parental guardian of the girl can apply to the court for the annulment of the marriage contract. In the Ottoman Empire, which was based on the Hanafi school in legal transactions, it is seen that different applications were made at various times regarding the permission of the parental guardian in the marriage of fully competent girls. For example, in 951/1544, the Sultan's order was issued for the judges not to marry without the permission of their parental guardians. Accordingly, from this date on, the judges in the court were ordered not to perform a marriage ceremony without the consent of their parental guardians. On the other hand, there are some signs that this practice was abandoned in later periods. When the fatwa journals of the later period are examined, it is seen that fully competent girls can marry without the permission of their parental guardians. One of the issues that come to the agenda here is whether the judge's permission will be necessary for the marriage contract to be made. According to Islamic law, fully competent persons can make a marriage contract in the presence of witnesses. The marriage contract does not need to be performed by a judge or imam. However, when we look at the Ottoman practice, it is seen that the permission of the judge was sought in some periods and the permission of the judge was obtained before the marriage ceremony was performed by the imam. In this study, answers will be sought to the questions in which periods, with what motives, parental guardian permission was required in the marriage of fully competent girls in Ottoman practice, and in which periods permission was requested from the judge in the marriage contract. The data available on the subject in fatwa journals, Ottoman archival documents, and court records will be evaluated within the framework of Islamic law, and the application of the aforementioned issue in the Ottoman Empire will be investigated.

Keywords: Hanafi School, Ottoman, Marriage, Qādī, Parental Guardian Permission.